

Ο τρελος, ο σοφος, ο ποιητης¹

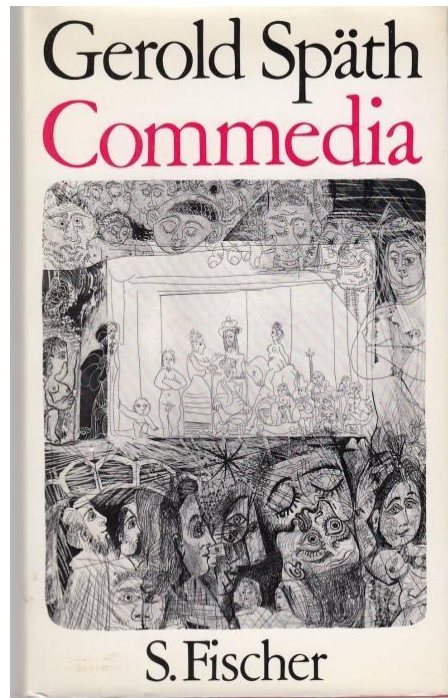
Ο τρελος, ο σοφος, ο ποιητης. Είναι τρεις μορφες που μοιάζει να μην κατοικούν αναμεσα μας. Βρισκονται, λεμε, "αλλου": Ο τρελος στον κοσμο του, ο σοφος στις ευχες των παιδικων γενεθλιων, ο ποιητης στα συννεφα.

Κι εμεις; Που βρισκομαστε;

Ας παρουμε προς στιγμη στα σοβαρα το λαϊκο ρητο που λεει πως απ' τον τρελο, συμπληρωνω, παραλλαζοντας τη συνεχεια, κι απ' τον σοφο κι απο τον ποιητη θα μαθουμε την αληθεια. Προς τουτο θα τους δωσουμε τον λογο και θα δουμε τι εχουνε να μας πουν.

Ο τρελος εκπροσωπεται απο εναν ελβετο αντρα που δηλωνεται με το ονομα "Otto Alder". Ο λογος του παρατιθεται σ' ενα βιβλιο με τον τιτλο Commedia.

¹ Ελαφρα αναθεωρημενη ομιλια στην παρουσιαση του βιβλιου Παθογραφίες, Εκδόσεις Θεραπευτηριου Σπιναρη, Κοζανη 2001. Επαναληφθηκε τον Νοεμβριο 2020 στο [3ο Φεστιβάλ Λογοτεχνικής Performance της 17ης ΔΕΒΘ](#)

Πρέπει να εξήσε στα μέρη του συγγραφέα Gerold Späth, το Rapperswil, μια μικρή πόλη της γερμανοφωνής Ελβετίας. Στο αποσπασμα που ακολουθεί μιλάει ο Επιμελητής ενός μουσείου που παρουσιάζει σ' ένα γκρουπ τουριστών τα εκθέματα, μεταξύ των οποίων και χαλκογραφίες από την συλλογή του "τρέλου" μας, του Alder. Ο Επιμελητής:

[...] Ο Alder συνέλεγε χαλκογραφίες, τότε η χαλκογραφία δεν αξιζε ακόμα τίποτα, ήταν εκτεθειμένος στις κοροϊδίες των συναδελφών και συγγενών, σε πολλούς το πολύ είναι παρα πολύ, μα κι αυτός με την ηλικία έγινε καπως αλλοκοτός, θα μπορούσα να πω και: τρέλος, μα έτσι ήταν από πάντα, πίστευε ο κόσμος, τελικά άκουγε, όπως λέγεται, φωνές, του έδιναν εντολές ή του αφηγούνταν ιστορίες, και από μια νεαρή κοπέλα που επανειλημμένα παθαινε λοξυγκά για βδομάδες λάμβανε τακτικά για κάπου δύο χρόνια σημάτα Μορς, τα σημάτα Μορς είχαν εφευρεθεί μόλις τότε, και σ' ορισμένες μέρες μπορούσε να βλέπει διαμέσου των γυναικών, έλεγε πως είχαν χάσει την αντίστασή τους, επίσης διατηρούσε αλληλογραφία με κάθε είδους νεκρούς βασιλιάδες και θεούς, με τον Ουρανό, τον Αλέξανδρο, τον Θεοδερικό, η αλληλογραφία συνέβαινε στην εξοχή, η γραφή περνούσε από ψηλά, όπως στις μέρες μας τα κυλιόμενα φωτεινά γράμματα, αλλά

δεν ήταν ηλεκτρική, ήταν από σύννεφα κι ο αγέρας φυσούσε κι εσμπρωχνε, ακόμα και το θροῖσμα των φυλλών ήταν γραφή, το φτεροκοπήμα των πουλιών, τα κύματα στο νερό, ο Alder στις αλλοκοτές υστερές μέρες του μπορούσε να διαβαζει κάθε γραφή, μα ποτέ δε μαρτύρησε λέξη [...]

Τον λόγο του σοφού θα τον ακουσούμε δια στόματος ενός γερμανού στοχαστή, του Martin Heidegger, σ' ένα κείμενο με τον τίτλο *Ο Χωραφοδρόμος*. Αναφέρεται στον τόπο που γεννήθηκε κι έζησε, στην ανατολική πλαγιά του Μέλανα Δρυμού. Εκεί ήταν κι ο χωραφοδρόμος που μνημονεύεται.

Γραφει ο Heidegger:

Στο μεταξύ η σκληραδα κι η μυρωδια του ξύλου της βαλανιδιάς αρχισαν να μιλουν ευληπτοτερα για την βραδυτητα και την σταθεροτητα με την οποια βλαστειναι το δεντρο. Η ίδια η βαλανιδιά μιλούσε κι έλεγε πως ο,τι διαρκει και καρπιζει, το οφειλει μονο σ' ένα τετοιο βλαστεμα: πως βλαστεινω θα πει: ανοιγομαι στην απλα του ουρανου και συναμα ριζωνω στο σκοτος της γης· πως κάθε ευδοκιμο ευδοκιμει μονο οταν ο ανθρωπος ειναι στον ιδιο βαθμο και τα δυο: ετοιμος για το καλεσμα του υψιστου ουρανου κι επαφημενος στην προστασια της φερουσας γης.

Παντα συνεχιζει να το λεει η βαλανιδιά στον χωραφοδρομο που, σιγουρος για την

πορεία του, περνα απο διπλα της. Ο,τι εχει την οντοτητα του γυρω απο τον δρομο, αυτος το περισυλλεγει και αποδιδει στον καθενα που τον διαβαινει το δικο του.

Ο ποιητης που ακολουθει ειναι ο Γιωργος Σεφερης. Οι στιχοι βρισκονται στο ποιημα *Ο ΣΤΡΑΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΑΓΑΠΑΝΘΟΥΣ*. Το εγραψε το 1942, στο Transvaal της Νοτιας Αφρικης, και αναφερεται στον τοπο που βρεθηκε τον καιρο της Κατοχης ακολουθοντας την εξοριστη κυβερνηση. Εκει οι "αγαπανθοι" ειναι το κοινο λουλουδι.

Η πρωτη στροφη ειναι η εξης:

Δεν εχει ασφοδιλια, μενεξεδες, μητε υακινθους·
πως να μιλησεις με τους πεθαμενους.
Οι πεθαμενοι ξερουν μοναχα τη γλωσσα των λουλουδιων·
γι' αυτο σωπαιουν
ταξιδευουν και σωπαιουν, υπομενουν και σωπαιουν
παρα δημον ονειρων, παρα δημον ονειρων.

Η τριτη στροφη αρχιζει ετσι:

Ειναι βαρυ και δυσκολο, δε μου φτανουν οι ζωντανοι·
πρωτα γιατι δε μιλουν, κι υστερα
γιατι πρεπει να ρωτησω τους νεκρους

για να μπορεσω να προχωρησω παρακατω.

Αλλιως δε γίνεται [...]

Ακουσαμε τον Επιμελητη του μουσείου να λεει: "σε πολλους το πολυ ειναι παρα πολυ".

Τα λογια του τρελου, του σοφου, του ποιητη εχουν κατι το "πολυ". Μας ξεπερνανε. Το "πολυ" τους μας ειναι "παρα πολυ". Το "παρα πολυ", αυτο που μας ξεπερνα, οχι μονο δεν το εννοουμε, αλλα συχνα και δεν το δεχομαστε.

Ο Alder, ακουσαμε, ειναι εκτεθειμενος στις κοροϊδιες των συναδελφων και συγγενων.

Ο Heidegger, σε μια παραδοση, αναφερει μια ιστορια για τον Θαλη που, *αστρονομουντα [...] και ανω βλεποντα*, καθως μελετουσε τ' αστρα κι ειχε το βλεμμα του στραμμενο προς τα πανω, *πεσοντα εις φρεαρ*, επεσε σ' ενα πηγαδι, *θραττα τις εμμελης και χαριεσσα θεραπαινις*, και μια ομορφη και χαριτωμενη δουλα θρακιωτισσα *αποσκωψαι λεγεται*, λεγεται πως του ειπε περιπαιχτικα, *ως τα μεν εν ουρανω προθυμοιτο ειδεναι*, πως τοσο επιθυμει να γνωρισει αυτα που ειναι στον ουρανο, *τα δ' οπισθεν αυτου και παρα ποδας λανθανοι αυτον*, και χανει αυτα που θα του συμβουν και που ειναι μπροστα στα ποδια του.

Ο Σεφερης γραφει στο ποιημα "Θερινο Ηλιοστασι Θ': *Μιλουσες για πραγματα που δεν τα 'βλεπαν/κι αυτοι γελουσαν*.

Κι εμεις επισης, γελωντας, παραπεμπουμε τον τρελο στον κοσμο του, τον σοφο στο μελλον των παιδιων μας, τον ποιητη στα συννεφα.

Με τον τρελο, με τον σοφο, με τον ποιητη, γελαμε. Ομως οσο θεωρουμε το γελιο απλα εκφραση υποτιμησης, η οσο δεν επιτρεπουμε στον εαυτο μας να γελασει μαζυ τους, γιατι αυτο θα ηταν υποτιμητικο για μας, δεν εχουμε προσεξει αρκετα το ιδιο το γελιο μας. Το γελιο, πριν απο την οποια σημασια εμεις του προσδιδουμε, ειναι μια απαντηση, η αναρθρη απαντηση μας στα λογια τους. Τα λογια και τα εργα τους μας αφηνουν αναρθρους. Η απαντηση μας, το γελιο μας, ειναι ενα επιφωνημα εκει που μας λειπουν οι λεξεις. Ας δοκιμασουμε λοιπον, οχι να καταπνιξουμε το γελιο αλλα να το αφησουμε να

γελασει ακομα πιο ελευθερα, δηλαδη δικως την αμυνα της υποτιμησης και της απορριψης. Ετσι θα μπορεσουμε καλυτερα να εντοπισουμε αυτο στο οποιο απανταμε με ενα γελιο.

Και στους τρεις λογους που ακουσαμε προκειται για την σχεση με την γλωσσα:

Στον τρελο ενας λοξυγγας, τα συννεφα, το θροισμα των φυλλων, το φτεροκοπημα των πουλιων, τα κυματα στο νερο ειναι γραφη, τα διαβαζει. Στην γλωσσα αυτη του μιlane η νεαρη κοπελλα, οι νεκροι βασιλιαδες κι οι θεοι, ο Ουρανός, ο Αλεξανδρος, ο μυστηριος Θεοδεριχος.

Στον σοφο μιλα η βαλανιδια. Η σκληραδα κι η μυρωδια του ξυλου της μιlane για το βλαστεμα. Και μαλιστα η βαλανιδια δεν μιλαει καν σ' αυτον. Μιλαει στον χωραφοδρομο. Ο σοφος απλως ακουει και καταγραφει την συνομιλια τους.

Στον ποιητη δεν ειναι οι ζωντανοι που μιλουν αληθινα αλλα οι νεκροι, οι πεθαμενοι. Μιλουν την γλωσσα των λουλουδιων, των ασφοδελων, των μενεξεδων, των υακινθων. Τους νεκρους πρεπει να ρωτησει, οι πεθαμενοι πρεπει να τον αρμηνεψουν, να τον συμβουλευσουν, γραφει στην τελευταια στροφη, για να προχωρησει παρακατω.

Το κοινο τρελου, σοφου και ποιητη ειναι πως τον πρωτο λογο δεν τον εχουν αυτοι. Αυτοι ακουν. Ακουν και ανταποκρινονται. Με μια λεξη του Ηρακλειτου: ομο-λογουν τον λογο που ακουσαν. Ο λογος τους δεν αρχιζει λοιπον απ' αυτους και δεν ειναι καταρχην ανθρωπινη λειτουργια και δραστηριοτητα. Ειναι ενας λογος, με την εκφραση ενος αλλου ποιητη, *περαν των ανθρωπων*.

Και ποια ειναι η ιδιαιτεροτητα του λογου τους; Στον καθενα αναγνωριζουμε τους αλλους δυο: Ο λογος του τρελου ειναι σοφος και ποιητικος, ο λογος του σοφου ειναι τρελος και ποιητικος, ο λογος του ποιητη ειναι τρελος και σοφος.

Ο καθενας εγκαταλειπει τον εγωισμο του, μιλα εν ονοματι ολων, ολοι μιλουν δια στοματος του. Ο κοσμος που φερνουν σε γλωσσα ειναι ενας κοσμος κοινος, με μια κοινοτητα πρωτογενη, πρωταρχικη, και για τον κοινο μας νου, ο οποιος δυσκολα

συλλαμβανει κατι *περαν των ανθρωπων*, πρωτακουστη. Δεν υπαρχει παγιωμενος σε κανενα συνταγμα, σε κανενα καταστατικο, σε καμια συμβαση.

Το φανερωμα αυτου του κοσμου χρειάζεται καθε φορα την πραξη, και μαλιστα την υψιστη ανθρωπινη πραξη, τον λογο, και μαλιστα στην υψιστη εκφανση του, που ειναι η ομο-λογια ενος μιληματος αλλοτριου. Ο κοινος κοσμος χρειάζεται τον λογο για ν' αποκτησει καθε φορα εκ νεου υποσταση και να μας προσφερει παλι και παλι εναν τοπο κατοικησης, καθως τετοιιοι λογοι λεγονται παντοτε εν ονοματι ολων μας.

Τι συγκροτει αυτον, τον αληθινα κοινο κοσμο; Το ακουσαμε απο τον τρελο. Ειναι το *χωρις αντισταση*. Εδω τιποτα δεν εμμενει στον εαυτο του, κανενα πραγμα και κανενας ανθρωπος και κανενας θεος. Δεν επικρατει καμια αρχη, καμια σκοπιμοτητα και καμια χρηστικοτητα, τιποτα δεν ειναι ανωτερο απο το αλλο, τιποτα δεν ειναι κατωτερο απο το αλλο. Καθε τι αποδιδει στο αλλο, χαριζει στο αλλο αυτο που ειναι. Με μια λεξη του σοφου, του *αποδιδει την οντοτητα του*, το δικο του. Ο ποιητης, στο ιδιο ποιημα, το ονομαζει *αγαπη: το πρωτο πραγμα που εκανε ο θεος*. Το "χωρις αντισταση", η "αποδοση του δικου", η "αγαπη", λενε ενα και το αυτο.

Η εδω απαιτουμενη σταση ειναι η προσοχη, μια προσοχη η οποια δεν παρατηρει, δεν αισθανεται, δεν ελεγχει, δεν εκφερεει κρισεις αλλα αφηνει, που θα πει τωρα: χαριζει, στο καθε τι αυτο που ειναι. Αυτη η προσοχη, ειπωθηκε, ειναι η *φυσικη προσευχη της ψυχης*.

Στο βλεμμα της οι γυναικες, οι νεκροι βασιλιαδες και οι θεοι, τα συννεφα και τα κυματα, η βαλανιδια κι ο χωραφοδρομος, η γη κι ο ουρανος, τα ασφοδιλια και οι μενεξεδες και οι υακινθοι, οι ζωντανοι και οι πεθαμενοι και τα ονειρα, με τις φωνες και τις σιωπες τους, αναφυονται και προβαλλουν στη λαμψη και στο σκοταδι τους.

Υπαρχει ενας στιχος του Friedrich Hölderlin που λεει:

Καθ' ολα με την αξια του, και ομως ποιητικα, κατοικει ο ανθρωπος επανω σ' αυτην τη γη.

Με την οποια αξια μας, με τις εγνοιες και τις φροντιδες, με τα κερδη και τις ζημιες, με τις

επιτυχίες και τις αποτυχίες μας ζούμε δω πάνω και πολλές φορές θεωρούμε πως αυτοί είμαστε και πως αυτή είναι η ζωή μας. Και όμως, ο τρέλος, ο σοφός, ο ποιητής είναι ανάμεσα μας και μας καλούνε ανάμεσα τους, και κάποιες στιγμές ανυποπτες μας συνεπαιρνούν προς μια άλλη, μια ποιητική κατοίκηση επάνω σ' αυτήν τη γη.